

Vận dụng tư tưởng tự học của Hồ Chí Minh trong thời đại số hoá

ThS NGUYỄN THỊ MỸ HẠNH

Trường Đại học Kinh tế - Kỹ thuật Công nghiệp; Email: ntmyhanh@uneti.edu.vn

Tóm tắt: Lúc sinh thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh là tấm gương sáng ngời về ý chí tự học. Đối với Bác, tự học không chỉ là một phương pháp học tập mà còn là một triết lý giáo dục. Tự học vừa phù hợp với nhu cầu cá nhân đồng thời phù hợp với yêu cầu của thời đại; tự học là một quá trình học tập suốt đời; tự học ở mọi lúc, mọi nơi, gắn liền với tu dưỡng đạo đức và rèn luyện bản lĩnh cách mạng; tự học gắn liền với triết lý học đi đôi với hành. Việc vận dụng tư tưởng tự học của Người vẫn có ý nghĩa rất lớn trong thời đại số hoá ngày nay.

Từ khóa: tư tưởng tự học; Chủ tịch Hồ Chí Minh; thời đại số.

1. Quan niệm về tự học và tấm gương tự học Hồ Chí Minh

Nói về tự học, dân tộc ta đã có một tấm gương sáng ngời, đó là Chủ tịch Hồ Chí Minh. Đối với Người, tự học không chỉ là một phương pháp học tập mà còn là một triết lý giáo dục. Trong quan niệm về tự học, Người định nghĩa tự học bằng một câu ngắn gọn, súc tích: “Tự học là tự động học tập”⁽¹⁾. Tự động học tập có nghĩa là việc học tập do chính bản thân người học quyết định, người học tự giác, tự chủ, không cần sự nhắc nhở, giao nhiệm vụ của người khác, tự nhận thấy nhu cầu của bản thân mà tự động tiến hành việc tự học.

Theo Hồ Chí Minh, tự học là tự mình quản lý việc học tập, lĩnh hội tri thức của bản thân. Người học tự vạch ra kế hoạch học tập cho chính mình, kiên trì và nhẫn nại thực hiện kế hoạch đó một cách bài bản, sau đó tự kiểm tra đánh giá kết quả đã đạt được, rút kinh nghiệm cho bản thân mình.

Người đã để lại tấm gương cao đẹp về tinh thần tự học và học tập suốt đời mà chúng ta phải noi theo. Trong bản lý lịch đại biểu dự Đại hội Quốc tế Cộng sản lần thứ VII tại Mát-xcơ-va vào tháng 8 năm 1935, Bác đã khai rõ trong lý lịch: Trình độ học vấn: “Tự học”. Và cả cuộc đời của

Bác là một quá trình vừa học tập vừa hoạt động cách mạng. Học tập để hoạt động cách mạng, đạt được mục đích, lý tưởng của mình; qua hoạt động cách mạng, không ngừng học tập, hoàn thiện tri thức và nhân cách của bản thân. Bản thân Bác vừa thực hành tự học vừa là tổng kết thành lý luận về phương pháp này.

Tư tưởng tự học Hồ Chí Minh trong thời đại ngày nay vẫn còn nguyên tính thời sự. Bởi lẽ, ngày nay khoa học và công nghệ số đang tác động rất lớn đến phương thức tồn tại và lao động của con người. Vậy con người phải học tập như thế nào để có thể thích ứng với một thời đại đầy biến động về công việc như vậy? Mặt khác, thời đại số cũng chứng kiến một lượng thông tin khổng lồ được sản xuất cập nhật trong từng giây từng phút và xuất bản trên nhiều phương tiện truyền thông. Cách tiếp nhận thụ động không còn phù hợp nữa, cách học của thời đại số là tự học và tiếp nhận đa kênh. Do đó, trong thời đại số hoá ngày nay, để tìm ra một phương pháp học tập tối ưu, rất cần thiết phải nghiên cứu và vận dụng tư tưởng tự học của Hồ Chí Minh.

2. Vận dụng tư tưởng tự học của Hồ Chí Minh trong thời đại số hoá

Thứ nhất, người học phải xác định mục tiêu tự học phù hợp với nhu cầu cá nhân đồng thời phù hợp với yêu cầu của thời đại

Mục tiêu tự học là vấn đề quan trọng nhất trả lời cho câu hỏi: Học để làm gì? Học cái gì? Từ đó người học xác định được cho mình động cơ, phương pháp và cả sự nỗ lực trong học tập. Khi ra đi tìm đường cứu nước (5.6.1911), Hồ Chí Minh luôn đặt lên hàng đầu mục tiêu của việc học tập. Người đã sớm xác định cho mình một cách rõ ràng là đi để xem các nước họ làm thế nào để cứu nước. Điều đó có nghĩa là, Hồ Chí Minh ra nước ngoài chỉ có một mục tiêu là để học con đường cứu nước, học phương pháp cứu nước. Bởi vậy, cái gì giúp ích cho việc cứu nước là Người tìm học. Người đã học về chính trị, kinh tế, văn hóa, ngoại ngữ, quân sự... trong những điều kiện khó khăn phải đối chọi với thực tế nghiệt ngã của cuộc sống, nhất là các công việc nặng nhọc để mưu sinh. Người đã luôn biết tận dụng quỹ thời gian eo hẹp sau giờ làm việc để học tập có hiệu quả nhất.

Từ tư tưởng và thực tiễn quá trình tự học của Hồ Chí Minh, chúng ta nhận thấy tự học không phải là học vu vơ mà cần có mục tiêu rõ ràng, từ mục tiêu ấy mới tạo ra động lực học tập. Mục tiêu này không chỉ phù hợp với ý định cá nhân mà còn phù hợp với thời đại. Đối với Người, mục tiêu học tập là cứu nước, cứu dân, xây dựng CNXH; đó không chỉ là khát vọng của riêng bản thân Bác mà còn là đòi hỏi, khát khao của dân tộc Việt Nam đầu thế kỷ 20.

Ngày nay nếu người học chỉ có mục tiêu là học để tìm một công việc mưu sinh thì chưa đủ vì theo thời gian con người ngày càng dễ bị máy móc thay thế. Do vậy mục tiêu học tập cần mở rộng hơn, và gắn với “Phát triển con người toàn diện”. Phát triển toàn diện không phải là lĩnh vực nào cũng giỏi mà là phát triển đầy đủ bốn lĩnh vực: thể chất, trí tuệ, tinh thần, tình cảm. Bốn lĩnh vực này sẽ tạo ra những phẩm chất, năng lực mà chỉ con người mới có; máy móc không thể sao chép được, đúng như mục tiêu Hồ Chí Minh đã

nói: “Học để làm việc, làm người, làm cán bộ. Học để phụng sự Đoàn thể, giai cấp và nhân dân, Tổ quốc và nhân loại”⁽²⁾.

Trong tương lai sẽ có nhiều ngành nghề truyền thống mất đi và nhiều ngành nghề mới ra đời, một người khó có thể chỉ làm một việc duy nhất trong đời. Để đáp ứng được thị trường lao động biến đổi liên tục ấy, đòi hỏi người lao động phải tự học để chuyển đổi công việc. Không một trường đại học nào có thể dạy được hết khối lượng tri thức khổng lồ mà nhân loại đang có. Do vậy mỗi người cần hình thành một mục tiêu học tập cho từng giai đoạn của cuộc đời, đồng thời cần hướng đến mục tiêu cao nhất là học để hoàn thiện bản thân và phát triển toàn diện.

Thứ hai, tự học cần xác định là một quá trình học tập suốt đời

Hồ Chí Minh đã thực hành tự học trong suốt cuộc đời, từ khi còn trẻ cho đến khi đã trở thành lãnh tụ cách mạng, người đứng đầu Đảng và Nhà nước. Dù bận trăm công nghìn việc, khi tuổi cao, sức khỏe giảm, Chủ tịch Hồ Chí Minh vẫn không ngừng học tập, đọc thêm nhiều tài liệu sách báo trong nước và nước ngoài. Người không quên nhiệm vụ tự học tập để hoạt động cách mạng được tốt hơn. Chính vì vậy, hằng ngày Người vẫn tranh thủ đọc báo, nghe đài hay đến các địa phương để tìm hiểu, nắm bắt tình hình thực tế, viết báo, tổng kết phong trào quần chúng, ngợi ca những tấm gương tiêu biểu và động viên mọi người cùng học tập. Người luôn khuyến khích cán bộ, đảng viên phải không ngừng học tập để nâng cao trình độ hiểu biết mọi mặt nhằm nâng cao chất lượng công tác. Cần tự học để nâng cao trình độ bản thân, coi đây là tiêu chuẩn, giá trị đạo đức của mỗi người và là nhu cầu, thói quen hàng ngày của cán bộ, đảng viên. Những cán bộ, đảng viên lười học, lười suy nghĩ, không thường xuyên cập nhật thông tin mới, hiểu biết mới cũng là một biểu hiện suy thoái đạo đức.

Bác luôn khuyến khích cán bộ, đảng viên phải không ngừng học tập để có trình độ hiểu biết mọi

mặt nhằm nâng cao chất lượng công tác. Học tập cần phải thực hiện suốt đời vì thực tiễn luôn không ngừng thay đổi. Học tập suốt đời mới có thể đảm nhận tốt công việc và tận lực cống hiến cho dân tộc. Năm 1966, trong một buổi nói chuyện với đảng viên mới của Hà Nội, Người nhắc nhở: “Bác thường nghe nói có đồng chí 40 tuổi đã cho mình là già nên ít chịu khó học tập. Nghĩ như vậy là không đúng, 40 tuổi chưa phải là già. Bác đã 76 tuổi nhưng vẫn cố gắng học thêm. Chúng ta phải học và hoạt động cách mạng suốt đời. Còn sống thì còn phải học, còn phải hoạt động cách mạng”⁽³⁾.

Trong thời đại ngày nay, các nhà khoa học dự báo đến năm 2033, có đến 99% các nghề tiếp thị viên qua điện thoại, nhân viên bán bảo hiểm sẽ bị thay thế bằng các thuật toán, 98% các trọng tài thể thao sẽ mất việc, 97% các nhân viên thu ngân, 96% các đầu bếp cũng rơi vào cảnh tương tự; phục vụ bàn có 94% sẽ bị thay thế bằng robot, 94% trợ lý luật sư sẽ trở nên thừa... Các ngành có tỷ lệ mất việc thấp hơn là pha chế quầy bar (77% lao động sẽ mất việc), cứu hộ dưới nước (67%)... Những ngành nghề ít bị AI (trí tuệ nhân tạo) thay thế, nhất là những ngành nghề ít lợi nhuận nhưng lại vô cùng khó, ví dụ chuyên gia khảo cổ, theo nghiên cứu này sẽ chỉ có khoảng 0,7% lao động trong lĩnh vực này bị thay thế bởi AI⁽⁴⁾. Để thích ứng với thị trường lao động khắc nghiệt ấy, con người chỉ còn cách tự học và học tập suốt đời, mỗi khi xã hội thay đổi lại cần những kiến thức và kỹ năng mới. Hơn bao giờ hết, tư tưởng tự học và học tập suốt đời của Hồ Chí Minh vẫn còn giữ nguyên giá trị. Tự học và học tập suốt đời có ý nghĩa như một cách thức để con người sinh tồn trong thời đại số; ngừng học đồng nghĩa với lạc hậu, bảo thủ và khó có thể thích ứng với sự thay đổi liên tục của xã hội. Một thứ “giặc nội xâm” mà Hồ Chí Minh đòi hỏi phải cảnh giác và triệt tiêu là chủ quan, bảo thủ, giáo điều, không chịu học cái mới. Để tiêu diệt được “giặc nội xâm” đó, đòi hỏi mỗi người chúng ta

phải thường xuyên học tập, tu dưỡng, rèn luyện suốt đời, bền bỉ mà Hồ Chí Minh coi giống như rửa mặt hàng ngày, trong đó tự học, tự rèn luyện phải trở thành nhu cầu tự thân, tự nhiên như ăn uống và hít thở khí trời. Trong quá trình xây dựng xã hội học tập, việc học tập suốt đời là cơ sở để tạo nên một xã hội phát triển bền vững. Xây dựng xã hội học tập cũng là quan điểm giáo dục của Đảng Cộng sản Việt Nam hiện nay.

Thứ ba, tự học mọi lúc, mọi nơi, gắn liền với tu dưỡng đạo đức và rèn luyện bản lĩnh cách mạng

Đối với mỗi người, học ở trường lớp chỉ là một phần, còn phần chủ yếu là phải học trong lao động, trong công tác, trong hoạt động thực tiễn. Hồ Chí Minh chỉ rõ: “Không phải chỉ tại nhà trường, có lên lớp mới học tập, tu dưỡng, rèn luyện và tự cải tạo được. Trong mọi hoạt động cách mạng, chúng ta đều có thể phải học tập, tự cải tạo”⁽⁵⁾. Trong quá trình học tập đó, khối lượng kiến thức tiếp thu được không phải chỉ từ những người thầy ở trường lớp, mà còn tìm thấy người thầy ở những người xung quanh - bạn bè, đồng chí, đồng nghiệp và đặc biệt là nhân dân. Tri thức có ở rất nhiều nguồn khác nhau nhưng theo Hồ Chí Minh, trước hết người học phải biết “học ở sách vở”. Mặt khác, cuộc sống luôn là một kho tàng tri thức vô tận, vì thế Người đã dạy: “Ngoài cách học ở trường, ở lớp, học trên sách, báo..., có một cách học rất tốt ai cũng có thể tham gia hằng ngày. Đó là cách học tập ngay trong sản xuất, học tập những người, những tổ, những đơn vị tiên tiến”⁽⁶⁾. Và chính Người đã luôn coi cuộc sống là trường học lớn của mình. Quan điểm của Người là học không bao giờ đủ, còn sống còn phải học, học ở mọi lúc mọi nơi.

Thời đại số đã thúc đẩy quá trình dân chủ hoá thông tin, thông tin được sản xuất nhanh chóng và xuất bản bằng nhiều hình thức đa dạng. Ngoài thông tin trong các trường học, người học còn có thể tiếp cận thông tin trên báo chí và các mạng xã hội. Điều này càng thúc đẩy và tạo điều kiện cho người học tự học ở mọi lúc mọi nơi. Tuy

nhiên cũng nhận thấy rằng, thời đại ngày nay đang chứng kiến sự nhiễu loạn thông tin chưa từng có, tin giả, thông tin xấu độc xuất hiện ở khắp mọi nơi. Ngoài ra, trong cơ chế thị trường con người dễ bị sa vào chủ nghĩa cá nhân, gục ngã trước những cám dỗ tầm thường. Do đó đòi hỏi người học cần có lập trường, có bản lĩnh trong quá trình tự học để không bị chi phối bởi những thông tin tiêu cực, không sa ngã, thoái hoá biến chất, đồng thời vẫn giữ được mục tiêu tự học của bản thân. Vì vậy, quá trình tự học tập cần gắn với tu dưỡng đạo đức, rèn luyện bản lĩnh cách mạng.

Thứ tư, tự học gắn liền với triết lý học đi đôi với hành

Đây là một nguyên tắc mà từ lâu đời dân tộc Việt Nam đề cao, đồng thời cũng là một nguyên tắc của triết học Mác - Lênin trong nhận thức khoa học, thể hiện vai trò của thực tiễn: là cơ sở chủ yếu và trực tiếp nhất của nhận thức, là mục đích của nhận thức và là tiêu chuẩn để kiểm tra chân lý. Vì vậy, quán triệt nguyên tắc này là một yêu cầu có tính chất thường xuyên nếu muốn quá trình học tập thực sự có hiệu quả. Lênin cũng đã từng dạy: chúng ta không tin vào việc học tập nếu những việc đó chỉ đóng khung trong các nhà trường và bị tách rời cuộc sống.

Hồ Chí Minh cũng nhiều lần nhấn mạnh: học phải đi đôi với hành, lý luận gắn liền với thực tiễn; thực tiễn mà không có lý luận là thực tiễn mù quáng, dễ mắc bệnh chủ quan; lý luận mà không liên hệ với thực tiễn là lý luận suông; học tập cần kết hợp với lao động. Học và hành là hai mệnh đề có mối quan hệ biện chứng với nhau. Bác từng dạy: “Học với hành phải đi đôi. Học mà không hành thì học vô ích. Hành mà không học thì hành không trôi chảy”⁽⁷⁾. Quá trình tự học vì thế cũng không thể xa rời triết lý này. Tự học sẽ trở nên vô nghĩa nếu như chỉ nhồi nhét vào đầu một “mớ” lý thuyết suông. Kiến thức tiếp thu từ quá trình tự học phải gắn với thực tiễn, người tự học đồng thời phải là người thực hành những

điều mình đã học. Nhờ học đi đôi với hành mà Chủ tịch Hồ Chí Minh đã thông thạo nhiều ngoại ngữ, một nhà báo tài năng, một nhà chính trị giàu kinh nghiệm thực tiễn... Với một lượng tri thức khổng lồ như ngày nay thì không một trường học nào có thể dạy hết mọi thứ, mặt khác thực tiễn của thời đại số cũng biến đổi liên tục, tri thức, kinh nghiệm lỗi thời rất nhanh. Do vậy con người của thời đại ngày nay không thể phụ thuộc vào một cơ sở đào tạo nhất định nào đó mà cần không ngừng tự học, tự thực hành những điều học được để trở nên thành thực, nhuần nhuyễn các kỹ năng mới.

Thời đại số hoá cho thấy một yêu cầu tất yếu của việc tự học, từ đây cũng cho thấy tư tưởng và tấm gương tự học của Hồ Chí Minh vẫn còn nguyên giá trị và quan trọng trong giáo dục - đào tạo hiện đại. Đặc biệt trong tình hình thế giới đang có những bước tiến dài về khoa học kỹ thuật, trong nền kinh tế tri thức, cũng như trong công cuộc đổi mới của đất nước ta, thì việc tự học, tự nghiên cứu để nâng cao kiến thức một cách toàn diện đang trở thành yêu cầu cấp thiết đối với mỗi người học, nhất là đối với mỗi cán bộ, đảng viên hiện nay. Bác luôn khuyên cán bộ, đảng viên phải không ngừng học tập để có trình độ hiểu biết mọi mặt nhằm nâng cao chất lượng công tác. Cần tự học để nâng cao trình độ của bản thân, coi đây là tiêu chuẩn, giá trị đạo đức của mỗi người và là nhu cầu, thói quen hằng ngày của cán bộ, đảng viên./.

(1) Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập*, Nxb. CTQG, Hà Nội, T.4, tr.360.

(2), (7) Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập*, Nxb. CTQG, Hà Nội, T.6, tr.208, 361.

(3) Hồ Chí Minh (1996), *Toàn tập*, Nxb. CTQG, Hà Nội, T.12, tr. 92.

(4) Frey, Carl Benedikt & Osborne, Michael A. (2013), The future of employment: how susceptible are jobs to computerization, https://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/The_Future_of_Employment.pdf, truy cập ngày 9.3.2020.

(5) Hồ Chí Minh (2000), *Toàn tập*, Nxb. CTQG, Hà Nội, T.9, tr.284.

(6) Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập*, Nxb. CTQG, Hà Nội, T.8, tr.528.